toren der Kerk« ook voor de Kerk een dienst hadden te vervullen, de Kerk dan bij hunne benoeming ook gekend moest worden, en deze professoren voorts onderworpen moesten wezen aan de kerkelijke censure. Te Genève zelf geschiedde de benoeming der professoren door de Overheid, maar steeds op voordracht van de »Compagnie vénérable", en Voetius zegt uitdrukkelijk, dat al hoort de eigenlijke aanstelling der professoren aan de Scholarchen of Curatoren toe, deze benoeming toch niet geschieden mag sine consilio Ecclesiae, d. w. z. zonder daarover vooraf de Kerk te raadplegen. En hoezeer onze Kerken er op gestaan hebben, dat de professoren in de Theologie, wanneer er suspicie rees over hun rechtzinnigheid, aan de Kerken verantwoording schuldig zouden wezen, is genoegzaam bekend uit den strijd met Arminius en de voorstellen, later inzake dit onderwerp door de Synode van Dordrecht aan de Overheid gedaan. Het is juist op dit cardinale punt, dat de groote strijd gestreden is tusschen de Libertijnsche regenten en onze Gereformeerde vaderen. Het waren de Libertijnsche regenten, die steeds beweerden, dat de Kerk niets te maken had noch met de benoeming der professoren noch met de tucht over de professoren, omdat de professoren alleen in dienst van het land stonden. Onze Gereformeerde Kerken hebben tegen deze opvatting steeds geprotesteerd; daarom hebben ze in hun Kerkenorde het doctorenambt als een »dienst« onder de andere diensten der Kerk opgenomen en daarmede tegenover de Libertijnsche opvatting het beginsel gehandhaafd, dat de *professoren in de Theologie mede in den dienst der Kerken stonden*,

Maar waar de Kerken zoo het nauwe verband handhaafden tusschen School en Kerk, en op grond van het beginsel, dat het ambt der professoren in de Theologie tegelijk een kerkelijke dienst was, dan ook eischten, dat de Kerk mede gekend zou worden bij de benoeming dezer professoren, en deze professoren subject zouden wezen aan de kerkelijke censure, daar hebben de Kerken ook aan de andere zijde getoond, dat ze dezen »dienst der doctoren« niet alleen als een titel, maar als een realiteit opvatten, door aan deze professoren in de Theologie dan ook het recht te schenken op de Generale Synodes te komen, niet zooals thans om daar als adviseerende leden dienst te doen, waartoe de Synode natuurlijk ieder kan uitnoodigen, maar als *leden der Synode met concludeerende stem*. Ook hier werkt weer de oorspronkelijke idee van Calvijn na, dat de professoren in de Theologie als »doctores Ecclesiae« een ambt en roeping hebben voor de Ecclesia universalis, de algemeene Kerk. Ze hooren daarom niet thuis in den gewonen Kerkeraad, evenmin op de classicale vergaderingen, maar ze behooren wel op de Generale Synodes te komen, waar de Kerk in haar geheel vergadert. En op deze Generale Synodes nemen ze, gelijk dan ook te Dordrecht in 1618 en 1619 geschied is, een eigen plaats in en vormen een eigen college, naast de colleges der afgevaardigden van de verschillende landen en provinciën. In het corpus ecclesiasticum, het lichaam, dat heel het kerkelijk leven omvat en representeert, behooren deze professoren in de Theologie, die den »dienst der doctoren« vervullen, thuis, nemen ze een eigen plaats in en moeten ze daarom ook op de Generale Synode verschijnen *met keurstem*.

Zoo hebben onze Gereformeerde vaderen dezen dienst der doctoren opgevat. Ze hebben daardoor op uitnemende wijze eenerzijds gehandhaafd dat de Theologie niet mag opgesloten in een kerkelijke kweekschool, maar thuis hoort in de algemeene school der wetenschap, omdat daar haar door God bestelde plaats is. Van het Roomsche seminarie-idee is bij hen geen spoor te ontdekken. Maar tegelijk hebben ze den band, die tusschen de Theologie en de Kerk bestaat, op keurige wijze weten te leggen, door deze professoren in de Theologie als doctoren der Kerk in den »dienst der Kerk« op te nemen.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen: Van den heer R. D. H. te Makkum / 10.

Vriendelijk verzoeken wij onzen scholen te willen gedenken.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *voorzitter*.

Leestafel.

DR. G. BESSELAAR, M. A. ZUID-AFRIKA IN DE LETTERKUNDE. 1914. J. H. de Bussy: Amsterdam, Pretoria, Johannesburg Holl.-Afrik. Uitgevers-Mij. v/h. J. Dusseau en Co.: Kaapstad.

Dit boek van onzen vroegeren landgenoot, die thans hoogleeraar is in de Nieuwe Talen aan het NATAL UNIVERSITY COLLEGE te PIETERMARITZBURG, is een omwerking van zijn akademische dissertatie, waar hij te GENT op gepromoveerd is.

Onder den titel ZUID-AFRIKA IN DE LETTERKUNDE wordt er zoowel wat door Nederlanders en andere volken over Zuid-Afrika is geschreven, als over de Zuid-Afrikaansche Letterkunde zelf in gehandeld, waarbij echter, zooals DR. BESSELAER zelf zegt: „meer aandacht is gewijd aan Hollandse boeken over Zuid-Afrika dan aan Engelse, en meer aan Afrikaanse letterkunde in het Afrikaans dan in het Nederlands of Engels".

In vele boeken in velerlei taal hebben reizigers en onderzoekers hun indrukken en ervaringen van Zuid-Afrika vastgelegd en daardoor in Europa belangstelling voor dit land en volk gewekt.

Het voornaamste daarvan biedt PROF. BESSELAER in zijn eerste drie hoofdstukken en wel in het 1e: Reisbeschrijvingen van Portugeezen, Franschen, Duitschers en Zweden; in het 2e: Zuid-Afrika in de Nederlandsche Letterkunde en Zuidafrikaansche Letterkunde in het NEDERLANDSCH, en in het 3e: Zuid-Afrika in de Engelsche Letterkunde en Zuid-Afrikaansche Letterkunde in het Engels. De laatste twee van deze drie hoofdstukken hebben ieder 5 rubrieken: Reisbeschrijvingen, Geschiedenissen, Ander Proza, Poezie, Drama en Tooneel.

In het vierde hoofdstuk komt de schrijver tot: „de Zuidafrikaanse Letterkunde in het AFRIKAANS.

»Deze letterkunde«, zoo schrijft hij, »is nog jong. Sommigen stellen de opkomst er van in het laatste vierde deel der negentiende eeuw en laten die saamvallen met de ontluiking van Afrikaans nationaliteitsgevoel; anderen stellen haar nog later en wel in de jaren van de grote Boerenoorlog«.

»Het Hollands«, zoo begint dit IVe h., »had in Zuid-Afrika reeds een ontwikkelingsgang van twee eeuwen achter de rug, toen het voor het eerst met bewustheid en opzettelijk werd voorgesteld en aanvaard als middel tot schriftelijke uitdrukking van letterkundig schoon. Dit was bij de stichting van *Die Genootschap van Regte Afrikaners* aan de Paarl in Augustus 1875.

Toen kwam in zichtbare vorm tot uiting wat reeds lang, zij het vaag bewust, geleefd had in enkele hoofden en harten: eenmaking van schrijftaal en spreektaal.«

Hierbij zij opgemerkt, dat in het spraakgebruik van Zuid-Afrika »Hollands« gebruikt wordt, zoowel wanneer »Nederlands« als »Afrikaans« wordt bedoeld.

»De schrijftaal«, zoo vervolgt DR. BESSELAAR dan, »was tot dusver het Nederlands geweest; de spreektaal over het algemeen genomen, Afrikaans. En in die taal, gelijk in alle jonge talen, was poëzie de eerste kunstuiting geweest«.

Daarvan geeft hij dan een overzicht, waaraan zich dat van proza, drama en tooneel aansluit. Overzichten, die niet alleen rijk aan inhoud zijn, maar ons ook geven een duidelijk inzicht in de Afrikaansche Letterkunde. Iets waartoe de door Besselaar, naar zeker niet onjuiste normen, geoefende literaire kritiek niet weinig bijdraagt.

Hij doet ons zien, dat in deze Afrikaansche letterkunde de poëzie zich het meest heeft ontwikkeld, maar dat drama en tooneel, „nog in de windselen der kindsheid gewikkeld liggen".

Omtrent het tooneel schrijft DR. BESSELAAR: »Moralisten mogen verschillen over zijn waarde als faktor in de zedelike opvoeding ener natie, voor de opvoeding van het taalgevoel kan het een boom des levens zijn". En sprekend over de Afrikaansche zede van het liefhebberijtooneel zegt hij: »het opvoeren van voordrachten en kamerstukjes in de huiselike kring of bij gezellige samenkomsten, kan taalkennis en -liefde bevorderen".

De geachte schrijver meent natuurlijk, zooals ook het streepje aanduidt, bepaaldelijk *taal*-liefde.

'n Niet van belang ontbloote materie behandelt de schrijver in zijn korte 5e hoofdstuk. Schrijft hij op p. 4 van zijn Inleiding: »In zijn inboortlingstammen bezat het land een bron van letterkundige motieven, die het aan geen land of volk ontleenen kon«, — in dit zijn 5e hoofdstuk, dat, in verband met het vorige, tot titel heeft: AANDEEL DER INBOORLINGEN, wordt dan dat nader toegelicht.

Daartoe wordt eerst een en ander medegedeeld van de mondeling overgeleverde verhalen en rijmen der KAFFERS, opgeteekend door bisschop CALLAWAY in zijn zesdeelig boek en verder enkele andere werken die voor de kennis van volkerenkunde in *folk-lore* van belang zijn, en dan wordt aangewezen in hoeverre Hottentotten, Bosjesmannen en Kaffers »de nationale verbeelding hebben verrijkt met Afrikaansche motieven.«

In het voorlaatste hoofdstuk komt onder den titel: TAAL, het voor de Zuid-Afrikaansche letterkunde zoo ingewikkeld vraagstuk der talen ter sprake. De heer BESSELAAR zet hier uiteen de verhouding tusschen Nederlandsch en Afrikaansch; tusschen Engelsch en Hollandsch; en wijst dan op de beteekenis voor het Hollandsch van den arbeid van Kerk en School, van vereenigingen en Tijdschriften, en van Bibliotheken en Boekhandel.

In een slothoofdstuk noemt PROF. BESSELAAR de plaats, die Zuid-Afrika in de Letterkunde inneemt, een nog zeer bescheidene en voegt daar bemoedigend aan toe: »maar Zuid-Afrika is ook nog jong!«

»De tans heersende strijd op geestesgebied", zegt hij, „drukt zijn stempel op de Zuidafrikaanse letteren; het moderne leven met zijn vragen en vorsen bruist op in het Afrikaner gemoed, dat diep in zijn grondslagen nog calvinisties is en vasthoudt aan zijn Bijbel en zijn God. Het reageert bij name in het werk van TOTIUS en MALAN en ou' OOM JAN".

En, waar hij het uiteraard moeilijk acht eenige gissing te maken omtrent de letterkunde der toekomst, spreekt hij als eigen meening uit:

„De ontwikkeling van jong Zuid-Afrika, ook op kunstgebied, schijnt afwisselend aangetrokken door twee polen: *gevoel van eigenwaarde*, een eigenschap van alle jeugd, die leidt tot overschatting van het eigene, tot een eng nationaal drijven en wetenschappelik onbruikbaar chauvinisme; aan de andere zijde roept *bewustzijn van eigen gebrek* en *behoefte aan verruiming van kultuur*, tot zeer nauwe aansluiting aan Nederland en Vlaanderen en slaafs volgen van het buitenland. De kunstrichting, die het midden houdt tusschen deze beide, zal het oorspronkelik Afrikaanse in nationale zin ontwikkelen en tevens het verrijken met het beste wat de stamverwanten bieden kunnen. En de nieuwingekomen Engelsen, indien zij hun rechtmatige liefde voor het land hunner vaderen weten over te dragen op het land hunner kinderen en kindskinderen, zullen dat gezond patriotisme wekken, waardoor JOHNNIE vruchtbaar met JANNIE kan samenwerken".

Voor zoover zij niet bekend zijn met de akademische dissertatie van den heer BESSELAAR, waarvan, zooals ik reeds mededeelde, dit zijn boek een omwerking is, kan ik dit zijn juist verschenen instructieve werk ten zeerste ter lezing aanbevelen aan de thans onder ons verkeerende Afrikaanders en voorts aan al onze landgenooten, die in de ideele cultuur onzer Zuid-Afrikaansche stamverwanten belangstellen.

* * *

In mijn LEESTAFEL van voor twee weken vergiste ik mij toen ik schreef, dat het artikel ONZE BONDSIDEX in »het Jaarboekje van Geref. Jongelingsvereenigingen in Nederland" van de hand was van DS. VONKENBERG. Uit een brief dien ik ontving en ook uit het Orgaan van den Bond bleek mij, dat de auteur van dit artikel de heer J. DE RIEMER is, die onlangs, aan onze VRIJE UNIVERSITEIT, tot doctor in de rechtswetenschap promoveerde.

G.

Uit de Pers.

Nu hetgeen de *Stand.* over het nader belijden van de Protestantsche Kerken ten beste gaf, ook in onze Kerkelijke kringen tot bespreking aanleiding geeft, zal het goed zijn, hetgeen desaangaande in de *Stand.* voorkwam, ook in ons weekblad over te nemen.

Het bedoelde artikel was van dezen inhoud:

Het belijden der Kerken.

Voor ettelijke dagen wees een driestar in ons blad op het achterlijke van de Protestantsche Kerken onzer dagen op het stuk *van belijden*.

Om het gewicht der zaak komen we thans in een hoofdartikel op dit onderwerp terug.

Zij hierbij verwarring van twee verschillende roepingen der Kerken gemeden.

Telkens en telkens weer gaat een geroep op, om de Protestantsche Kerken te herinneren aan haar heilige roeping, om de belijdenis, waarom ze zich vereenigden, *te handhaven*. Dit echter is heel iets anders dan haar plicht tot *belijden*. Dat tusschen deze beide verband bestaat, wordt niet door ons betwist, maar toch verschilt de éene roeping zeer in het oog loopend van de andere. Een Kerk kan te kort schieten in het belijden en toch haar belijdenis handhaven, en omgekeerd kan een Kerk haar plicht tot handhaving van haar belijdenis verzaken, en *toch* belijden. Handhaven van de belijdenis slaat op 't verleden, belijden op het heden. Handhaving van het eens beledene is een vraagstuk van tucht en kerkrecht, belijden in het heden is het publiek optreden van de Kerk tegen dwalingen, die bezig zijn op te komen, zoo op religieus als op zedelijk en sociaal gebied.

Onze historie toont het verschil.

Toen in de 16e eeuw ook hier te lande een sterk om zich grijpende Kerkelijke actie inzette, bleef men algemeen de drie aloude confessies belijden, die nog altoos in onzen Liturgischen bundel staan opgenomen. We bedoelen 1o. de apostolische Geloofsbelijdenis. 2o. de Geloofsbelijdenis van Nicea, en 3o. de Geloofsbelijdenis van Athanasius. Gelijk nu nog Artikel IX van de Gereformeerde of Hervormde Geloofsbelijdenis betuigt, is het vooral het stuk der Goddelijke Drieëenheid, dat door de Kerk van Christus eeuw in eeuw uit, tegenover de Joden, Mohammedanen, en allerlei ketters, van Marcion tot Arius toe, beleden is.

Bij de actie, die in de 16e eeuw opkwam, nam men echter niet het standpunt in, alsof te volstaan ware met de handhaving van deze aloude belijdenis, maar voelde drang, plicht en roeping om *opnieuw te belijden*, nu men tegenover nieuw opgekomen dwalingen stond, op welk terrein ook.

Zoo ging het niet enkel ten onrent toe, maar geheel hetzelfde greep plaats in Duitschland, in Frankrijk, in Zwitserland, in Engeland, in Schotland, en evenzoo in het noorden en zuiden van Europa. De toenmalige gisting der geesten eischte, dat men met zijn belijdenis bij zou blijven; dat men op de hoogte van zijn tijd zou komen te staan; en dat men zich te dien einde in aanvulling der Confessie uitsprak.

Gelijk men weet, dankte aan dit algemeen besef de Confessie van Guido de Bres (Braye) haar ontstaan, terwijl daarnaast als nieuw kerkelijk leerboek de Catechismus gekozen werd, die door de Heidelberger theologen Ursinus en Olevianus was opgesteld.

Doch ook hierbij liet men het niet.

Toen enkele decenniën later de Remonstranten aan een geheel onjuiste voorstelling ingang poogden te doen vinden met opzicht tot het diepgaand psychologisch vraagstuk van den Vrijen wil, lieten de Kerken niet verluiden, dat ze in Art. XVI van haar Belijdenis reeds summierlijk tegen deze dwaling waren opgetreden, maar voelden ze aanstonds haar roeping, om ook wat deze nieuwe dwaling betrof, voor de waarheid op te komen. En niet alleen, dat onze Kerken gevoelden aan dezen drang geen weerstand te mogen bieden, maar uit alle landen voegden zich toen ter tijd gedelegeerden op de Dordsche Synode bij haar, om met vereende kracht, zoo mogelijk, de heerschappij van deze dwaling, over den geest van het opkomend geslacht, te voorkomen.

Vandaar het supplement, dat in de vijf Dordsche artikelen reeds in 1619 aan de eerste Belijdenis werd toegevoegd.

Tot tweemalen toe was alzoo de noodzakelijkheid ingezien, om, ook onder vasthouding van het eerst beledene, opnieuw tot belijdenis van de waarheid tegen nieuw zich roerende dwaalbegrippen op te treden; en men kan er wel zeker van zijn, dat het hierbij niet gebleven zou zijn, indien genoegzame vrije beweging aan de kerken gegund ware gebleven. Juist dit echter was niet het geval. De Hoogmogende Heeren waren er van meet af op bedacht, om de vrijheid der Kerken aan banden te leggen. Gevolg waarvan was, dat na 1619 geen Generale Synode meer is vergaderd. En wel poogde men zich toen te behelpen met op lagere vergaderingen tegen nieuwe ketterijen in verzet te komen, maar aan deze pogingen faalde het noodige gezag. En zoo liep het belijden dood.

Van daar dat, toen in 1816 de »Hervormde Kerk« werd gesticht, Koning Willem I, geheel ter goeder trouw, niet beter waande te kunnen doen, dan de drie Formulieren van eenigheid die in 1619 geijkt waren als testamentaire beschikkingen van een vroeger geslacht onder kerkelijken adelbrief, te aanvaarden.

Dit was het stoptzetten van den mond der Kerken voor alle verder belijden. Twee volle eeuwen waren sinds 1619 verloopen. In die twee eeuwen was achtereenvolgens dwaling na dwaling op geestelijk, zoo godgeleerd als zedelijk, gebied de geesten komen verontrusten, maar geen hand was uitgestoken om de Kerken in het belijden te doen bijblijven. In 1619 had men reeds na één halve eeuw de belijdenis op een gewichtig punt aangevuld. Thans waren twee eeuwen verloopen, dat 't al bij het oude gebleven was.

Veel sterker nog.

In de periode van 1795—1814 was ook hier te lande uit Parijs een levensbeschouwing doorgedrongen, die nog heel anders dan het Anabaptisme en Communisme, waartegen Artikel XXXVI protesteert, geheel de orde ondermijnde. Veel meer nog dan in 1619 ware het uit dien hoofde noodzakelijk geweest, om zich opnieuw »protestant« te betoonen, en zijn protest tegen deze gronddwaling te doen uitgaan. Maar er kwam niets van. Men zweeg.

Hierdoor is bij de Protestantsche Kerken ten onrent allenge elk besef van den plicht om telkens opnieuw te belijden, geheel te loor gegaan; en al spoedig hielden dan ook de Kerken op met een aan eigen beginsel ontleende levensbeschouwing tegen de meening der wereld over te staan. Ze werden een schip zonder vlag. Ze droegen een schild zonder wapen. En boeten ten slotte alle eigen karakter in. Het niet meer opnieuw belijden, verijdelde tenslotte zelfs elke poging tot handhaving van het voorheen beledene.

Zelfs tegen de alles ondermijnende Evolutietheorie is geen der Protestantsche kerken ten onzent vooralsnog tot belijdenis overgegaan. Men weet, welke dwalingen thans omtrent het huwelijk rondsluipen; het roepen dat eigendom diefstal is, klinkt nog een ieder in de ooren; er is geen gezag meer waartegen geen revolutiegeest rondspookt. Toch zwijgen de Kerken.

De heilige moed tot belijden is haar ontzonken. En zoo foltert men de catechisanten wel met breed uitgewerkte formulen tegen Remonstrantisme, Socinianisme, Unitarisme en wat dies meer zij, maar tegen de reusachtige dwalingen die in onzen eigen tijd de geesten verblinden, gaat van de Protestantsche Kerken als lichaam geen woord zelfs van protest uit.

Te Rome verstaat men de roeping van de Kerk van Christus beter.

Vooral Leo zette zich scherp en schamper tegen den geest der eeuw in.

De Protestantsche Kerken daarentegen roeren zich niet. De roeping tot nieuw *belijden* is in deze Kerken ten eenenmale vergeten.

Is er dan geen oorzaak om dit schuldig verzuim hoe eer hoe beter te herstellen?

Welke onder de vele Kerken zal voorgaan?

De noodzakelijkheid voor de Kerken, om het tekens opnieuw belijden voort te zetten, zoo dikwijls zij zich bedreigd zien door geestesstroomingen die tegen haar wezen ingaan, bewijst even krachtig *de Zending*.

Bij het zich kwijten van haar Zendingsplicht treden de Kerken in contract met geheel andere volken. Ze sluiten in het leven van die volken op geheel andere toestanden die er heerschen, op geheel andere geesten die er drijven, op geheel andere nooden en behoeften die om hulpe roepen, en bovenal vinden ze onder die volken godsdienstige opvattingen, die tegen den aard van het Christelijk geloof, in beginsel althans vijandig over staan. Zal nu de Kerk onder zoodanige volken het Evangelie doen doordringen, dan volgt hieruit van zelf de plicht, om tegenover de onderscheidene zedelijke, religieuse en sociale dwalingen die in die landen den volksgeest vervalschen, de belijdenis der waarheid op grond van Gods Woord over te stellen.

Het is 'daarom zoo onpractisch, zoo de Zending in het Heidensche of Mohammedaansche land in haar belijdenis uitsluitend al zulke dwalingen gaat bestrijden, die ten onzent, en dan nog wel in een veel vroeger periode, den volksgeest poogden te beheerschen. Zeer zeker, de Anabaptisten, de Socinianen en de Romonstranten mochten de Kerken hier te lande in de 16e en 17de eeuw niet ongemerkt en onweerssproken laten voortwoekeren, en destijds deden onze Kerken niet dan haar plicht, door in haar belijdenis tegen deze hoogst bedenkelijke zienswijzen op te treden. Maar hieruit volgt in 't minst niet, dat het belijdenisprotest tegen deze drie dwalingen, thans in de 20e eeuw ook bij de Chineezen en Hindoes behoort uit te gaan. Eer integendeel zou het optreden tegen deze drie dwalingen in Japan, onder de Kaffers of op Madagascar in hooge mate ondoordacht zijn, zoolang niet bleek, dat deze zelfde dwalingen zich metterdaad ook in die nieuw te kerstenen streken roerden.

In zulke landen zal de zending, die in onze dagen uitgaat, zeer zeker in de belijdenis der Kerken, die haar uitzenden, de gronddwalingen van het geestesleven moeten te keer gaan, maar dan zal zich dat afwerend belijden in onze dagen en in al zulke landen richten moeten tegen de valsche overtuigingen en levensopvattingen, die op het gebied van zulk een Zending thans onder de menigte geldende zijn. Ten onzent behoeft in onze dagen de slavernij door de Kerken niet meer veroordeeld te worden, maar in meer dan één streek van het Oosten is dit nog wel ter degs noodzakelijk. Tegen het huwen van meerdere vrouwen tegelijk behoeft heden ten dage in een land als het onze geen protest van de Kerken meer uit te gaan, onder de Mormonen daarentegen en in het Oosten is zulks nog onmisbaar. En evenzoo is het dringend noodzakelijk, dat de Kerken, waar ze ook in 't Heidenland of onder den Islam optreden, kort, zakelijk en duidelijk in de belijdenis van de nieuw-gedoopte groepen, het met Gods Woord strijdige van deze pseudo-religiën uitspreken.

Niet natuurlijk, alsof uit de belijdenis der Kerken in het Oosten de overige hoofdinhoud moest wegvallen. Die hoofdinhoud blijft veeleer eeuwig één voor alle Kerken, in alle streken en in alle tijden. Maar wat ten onzent aan dien hoofdinhoud, als tijdelijk en plaatselijk aanhangsel, ter bestrijding van dwalingen en ketterijen is toegevoegd, moet op het missionaire erf vervangen worden door gelijksoortig aanhangsel, maar dan gericht niet tegen de geestelijke epidemiën, die in de 16e eeuw ten onzent waren uitgebroken, maar tegen de sluipende geestelijke krankheden, die in onze dagen den volksgeest in het Oosten verderven.

Maar al volstaat dit voor het missionaire optreden in het Oosten, daarom zijn de Kerken hiermeê van den aanvullenden belijdenisplicht hier te lande nog allerminst af.

Ook in ons eigen land verschilt de geestelijke gesteldheid, waarin we thans verkeeren, hemelsbreed van wat in de 16e en 17e eeuw hier te lande op de mentaliteit van het volk het stempel zette. Allerlei vraagstukken zijn thans aan de orde gekomen, die in de dagen van onze vaderen óf nog niet gekend waren óf althans niet meetelden. Reeds wezen we op de Evolutie-leer. Zoo lette men op de ondermijning van het huwelijk; op de ondergraving van alle gezag; op de geheel nieuwe aanvallen op de Heilige Schrift; op het Modernisme in al zijn schakeeringen; op het doen wankelen van de fundamenten der zedelijkheid; op het toenemend ongeloof ter zake van het leven na den dood; op het uit elkander rukken van de sociale levensverhoudingen; op den overal doorbrekenden invloed van allerlei valsche philosophie; op het binnenhalen van allerlei Indische mysteriën; en nu eens als Ruddhistische, dan als Theosophische nieuwigheid.

Soms schijnt het metterdaad of een *Pandaemonium* van alle geesten der leugen ook onder ons volk hoogtij viert. En niettegenstaande ieder dit weet, en de Kerken dit weten, en ze het keer op keer gevoelig tot aan den lijve ondervinden, wanen onze Protestantsche Kerken desniettemin nog altoos te kunnen volstaan met het doen uitgaan van haar aloud protest tegen Socinianen en Anabaptisten; meenende ten opzichte van deze nieuwopgekomen dwalingen niet beter te kunnen doen, dan er haar eigen deuren wagenwijd voor open te zetten. Niet dat men er dit bij zegt, maar men doet het feitelijk. En wijl de Protestantsche Kerken geen clerus hebben, gaat dit zelfs zoover, dat schier geen dwaling in den tijdgeest meêspreekt, of ze vindt juist op de kansels der Protestantsche Kerken haar vurige profeten. En hoord men dan, dat Rome in Encycliek na Encycliek tegen zulke geestelijke misstanden haar dringend woord laat uitgaan, dan weet men niet beter te doen dan op al zulke Encyclieken af te geven, omdat de vorm ervan voor ons onaannemelijk is.

Dit nu is plichtsverzaking. Een plichtsverzaking, die, houdt ze aan, op ontbinding en zelfvernietiging van de Protestantsche Kerken, als geestelijk instituut, moet uitloopen. Niet, alsof de Kerken geroepen waren, om op wetenschappelijk, op aesthetisch of op politiek gebied de lijnen te trekken. Dit komt aan de Kerk niet toe. Maar op welk terrein de geestelijke pestilentie ook inslaat en voortwoekert, steeds heeft ze haar oorsprong in de psychologische krankheden van de maatschappij in wier midden ze optreedt. Het kwaad dat aan de oppervlakte uitwerrt, heeft zijn giftigen wortel in de beginselen, die onder het volk veld winnen. Die giftige beginselen staan lijnrecht tegen de beginselen van het Evangelie en tegen de levensbeginselen der Kerk van Christus over. En daarom rust op de Kerken de onafwijsbare verplichting, om ter veiligstelling van deze haar levensbeginselen, steeds opnieuw haar belijdend woord te doen uitgaan, zoo dikwijls nieuwe, principieele dwalingen opkomen en ingang vinden.

Deze plicht tot belijden, en tot telkens opnieuw belijden en aanvullend belijden, rust op alle Kerken, met name op de kerken van Protestantschen huize. Protestant zijn is *protesteeren* tegen de dwaling en opkomen voor de waarheid die in Christus is.

Wat naam een Kerk voert, is daarbij om 't even, maar nooit mag ze onverschillig staan tegenover de strijdige geestelijke beginselen die zich in den volksgeest openbaren. Zoodra er onderscheidene geesten dooreen woelen, moet de Kerk schiften, en kiezen. En heeft ze eenmaal gekozen, dan moet ze als Kerk den moed hebben om voor die keuze ook in haar belijdenis op te komen. Dit is niet enkel een kerkelijk, maar minstens evenzeer een landsbelang. Waar keuze gedaan wordt, is klaarheid, waar onverschilligheid *ja* en *neen* dooreendoezelt, droogt het merg in het gebeente op.

Hoe de Kerken tot deze ampele belijdenis geraken zullen, is een geheel andere vraag. Meer dan één belijdenis is uit het initiatief van een enkele opgekomen. Ook zijn er wel commissiën meê doende geweest. Geen Synodaal besluit kan in dezen chaos op eenmaal orde scheppen. Ook met het Buitenland is te rekenen. Wat alleen hoog tijd wordt is, dat in de onderscheiden Kerken de roeping, die tot ons uitgaat, ingezien worde.

Stilstand, ook in het belijden, is voor elke Kerk voorbode van dood.

Vooral voor het groote Genootschap dat nog altoos 2½ millioen van 's lands ingezetenen herbergt, dringt deze plicht tot nieuw belijden zeer sterk, opdat het toch eindelijk uit het dilemma gerake, waarin het thans ligt vastgeklonken.

Uitsluitend het aandringen op *handhaving* van de aloude belijdenis kan hier tot geen uitkomst leiden.

Eerst moet uitgemaakt, welke positie zulk een Kerk tegenover de geestelijke bewegingen van onze dagen inneemt, en eerst zoo dit is uitgemaakt, kan hetgeen men *nieuwe* belijdt, op harmonieuze wijze op het van ouds beledene worden ingeschroefd.

Dr. A. K.

(*Wordt vervolgd*).

Officieele Berichten.

Eerste ouderlingen-conferentie van de Geref. kerken in Zeeland, te houden op Woensdag 25 Maart 1914 des voormiddags om 10 uur, in de Geref. kerk te Goes.

Agenda. 1. Opening der conferentie.
2. Vaststelling presentielijst.
3. Mededeelingen van het moderamen.
4. Inleiding onderwerp: »het huisbezoek der ouderlingen«; door br. A. Huson van Vlissingen.

Pauze van 1—2 uur waarin verrekening der conferentie-kosten.

5. Inleiding onderwerp: »De Gereformeerde eeredienst« door br. K. Le Cointre van Goes.
6. Beapreking of een volgende conferentie wordt verlangd en in dat geval vaststelling van tijd en plaats.
7. Benoeming van een moderamen.
8. Sluiting om 5 uur.

Varia. Kerkelijke administratie. Kerkelijke attestaties. Openbare belijdenis. Het consulentschap. De doopspractijk. Evangeliesatiearbeid. Regeling emeritaats-gelden. Gemeente-vergaderingen. Kerkeraads-vergaderingen (art. 37 K. O.). Kerkelijke tucht. Kerkvisitatie. Predikants-tractementen. Zeeuwsche zending.

Indien de tijd zulks toelaat, zal na behandeling van elk der in te leiden onderwerpen gelegenheid worden gegeven één of meer der bovenstaande alphabetisch gestelde punten in bespreking te brengen.

Korte notulen van de Vergadering van de Kerken der Classe Gouda op Dinsdag 3 Februari 1914.

Na opening der vergadering door Ds. Osinga, namens de roepende kerk van Willige—Langerak, wordt rapport uitgebracht over de credentiebrieven. De kerken van Moordrecht, Oudewater en Sluipwijk hebben een instructie.

Naar toerbeurt is praeses Ds. Stadig, scriba Ds. Jansen en assessor Ds. van Setten.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Een schrijven is ingekomen van deputaten voor den Evangelisatie-arbeid in Noord-Brabant en Limburg, met verzoek om steun in den dienst des Woords voor de kerk van Roosendaal. Twee beurten worden toegestaan.

De kerk van M. wordt voor dit kwartaal vrijgesteld van den omslag, volgens art. 11 en 13 K. O.

Naar aanleiding van een verzoek van de kerk van S. wordt een commissie benoemd tot herziening van de classicale onkosten.

Regeling der vacatuurbeurten:

Moordrecht: D.D. Andree, Dalhuysen, Osinga, Rolloos, v. Setten; Ouderkerk: D.D. v. Hoven, Jansen; Reeuwijk: D.D. Sap, Wielenga; Roozendaal: D.D. Halsema, Voigt.

De beroepen van Ds. Stadig naar Ezinge en van Ds. Voigt naar Oudewater worden geapprobeerd.

De boeken van den quaestor worden nagezien en goedgekeurd.

Ds. Halsema wordt benoemd tot quaestor.

D.D. Wielenga en v. Setten worden benoemd tot deputaten voor de regeling van vacatuurbeurten en consulentschappen.

Voor de kerk van Ouderkerk wordt Ds. van Hoven als consulent aangewezen; voor de kerken Reeuwijk en Sluipwijk Ds. Sap.

Van de zending wordt eenige mededeeling gedaan.

De kerk van H., benoemd tot 't nazien van het archief, brengt rapport uit.

Rapport wordt uitgebracht van de boeken van den quaestor voor de zending.

Het rapport van de commissie, benoemd tot onderzoek naar de predikantstraktementen, wordt in bespreking gebracht. De classis vereenigt zich met de hoofdstrekking er van. Besloten wordt, dat telkens bij de kerkvisitatie aan de kerken gevraagd zal worden, of getracht wordt te komen tot het minimum der in 't rapport voorgestelde traktementen.

Bij de rondvraag volgens art. 41 K. O. wordt aan de kerk van G. advies gegeven in betrekking tot een gezin dier kerk.

Ook aan de kerk van H. wordt advies gegeven. Die kerk doet mededeeling van de opening der nieuwe Christelijke school, waardoor ruimte verkregen is tot het verbouwen der kerk.

De kerk van L. deelt mede, dat Evangelisatie-arbeid begonnen is door verspreiding van »De Kandelaar".

De kerk van N. vraagt advies, 't welk haar gegeven wordt.

De kerken R. en S. vragen tot de beroeping vernieuwden steun.

Broederlijke woorden van afscheid worden gesproken door en tot den scheidenden Dienaar des Woords, wien nog toegezongen werd Ps. 121 : 4.

De kerk van Zevenhuizen is roepende kerk voor de volgende vergadering. Ds. Wielenga zal dan praeses zijn.

De vergadering wordt door den praeses met dankgebed gesloten.

Op last der classe,
G. VAN SETTEN,
Assessor.

Voor Kinderen.

AAN VRAGERS.

Onlangs las ik, schrijft B., dat het Turksche rijk, nog vóór twee eeuwen zoo groot als een der oude wereldrijken, thans in Europa niet veel meer gebied heeft dan Montenegro, de kleinste der Balkan-Staten.

Is Turkije dan zoo groot geweest?

De Turken die omstreeks 1300 onder Osman uit Midden-Azie westwaarts togen, veroverden eerst het Aziatisch gedeelte van het Griekse rijk, Zuid-West-Azie. In het midden der vijftiende eeuw staken zij over naar Europa, vielen ook daar het Griekse rijk aan, en veroverden het stuk voor stuk, tot zij in 1453 door de inneming van Constantinopel het geheel in hun bezit kregen.

Tot aan de Donau reikte nu hun heerschappij, die zij vervolgens ook trachtten uit te breiden over Hongarije en Oostenrijk. Tegen het einde der 17e eeuw waren de veroveraars zoo ver

doorgedrongen, dat zij Weenen belegerden. Gelukkig verhoedde de Heere, dat Europa onder de Mohamedaansche overheersching kwam. De Poolsche koning Jan Sobiesky dwong de Turken het beleg op te breken en af te trekken.

Hiermee begon het verval der Turksche macht, voor welke zelfs de dichter Vondel in zijn kousenwinkel in de Warmoesstraat te Amsterdam zeer schijnt gevreesd te hebben. In het Noorden verhief zich een nieuwe macht, de Russische, onder Peter den Groote, die voor Turkije gevaarlijk werd. Aan de noordkust der Zwarte Zee moest het voor Rusland plaats maken. Oostenrijk dreef de Turken terug tot de Donau.

In de negentiende eeuw maakte eerst Griekenland zich vrij omstreeks 1820. Ruim een halve eeuw later werden ten gevolge van oorlogen met Rusland, dat ook weer Turksch gebied verkreeg, verscheiden stukken van het Turksche rijk afgescheurd. Er ontstonden nieuwe staten, zooals Servie en Bulgarije, terwijl ook Oostenrijk een deel kreeg.

Tenslotte verklaarden nu kort geleden Montenegro, Griekenland, Servie en Bulgarije te gelijk Turkije den oorlog. Het gevolg hiervan is geweest, dat een groot deel van wat van Turkije nog over was in Europa, door dit land moest worden afgestaan om daarmee de vier genoemde rijken te vergrooten. Ook vele eilanden in den Archipel, o. a. het belangrijke Creta, gingen voor Turkije verloren, dat thans werkelijk in Europa niet grooter is, dan in het begin is gezegd. In Azie bezit het echter nog een uitgebreid gebied, dat Klein-Azie, Syrie, Palestina, Mesopotamie en een deel van Arabie omvat.

G. R. vraagt verklaring van deze regels:

Nu loopt het gansche volk te hoop,
Men roept: Daar komt hij, d'oliekoop!
Dat is de groote wonderman,
Die alle kwaal genezen kan.

Een vijftig jaar geleden werd ons land vaak bezocht door kooplieden uit Hongarije, die men oliekoopen noemde. Zij droegen nl. op den rug een groote tasch, waarin fleschjes met olie en andere stoffen ter genezing van ziekten.

Zij boden hun waar te koop aan, onderzochten wat iemand scheelde en, zeiden hem dan wat iemand koopen moest. Reeds lang echter is dit bedrijf hier te lande verboden. Trouwens, zekerheid dat de oliekoop de rechte middelen gaf, had men in het minst niet.

J. D. S. te H. schrijft: Zoudt gij mij ook eenige opheldering kunnen geven over het verheerlijkte lichaam van Jezus, waar Hij zich vertoonde aan de Emmausgangers, en met hen aanzat, en toen plotseling verdween uit hun gezicht.

Vertoonde Jezus Zich toen onzichtbaar? Somslezen we dat hunne oogen gehouden werden dat zij Hem niet kenden, of zouden wij hieraan moeten denken?

De vraag zooals die hier gedaan wordt, is ver van duidelijk. Wat b.v. bedoelt de vrager met: Vertoonde Jezus Zich onzichtbaar?

Wij weten dat Christus na zijn Opstanding op aarde gezien is in een verheerlijkt lichaam, met hetwelk Hij ook ten hemel is gevaren. Dit lichaam was zóó, dat wie Hem vóór zijn sterven had gekend Hem na zijn opstanding ook herkennen kon.

Van de Emmausgangers weten wij uitdrukkelijk, dat hun oogen gehouden werden, dat zij Hem niet kenden. Ware er geen beletsel geweest, dan zouden zij Hem dus wel gekend hebben. Dat zien we ook aan de discipelen, wier oogen niet gehouden werden. Bovendien, dat Christus een verheerlijkt lichaam heeft en ook de Zijnen eens zulk een lichaam krijgen blijkt duidelijk uit Phil. 3 : 20, 21: Maar onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heere Jezus Christus; Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat het gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam, naar de werking, waardoor Hij ook alle dingen Zichzelven kan onderwerpen.

Hoe zulk een verheerlijkt lichaam nu is, dat weten we nog volstrekt niet volkomen. Toch blijkt uit hetgeen de Schrift ons meedeelt, dat zulk een lichaam niet zal gebonden zijn aan datgene waaraan het onze onderworpen is. Want wij hebben een aardsch lichaam dat vergankelijk is. Dit lichaam nu wordt verheerlijkt en onsterfelijk, gelijk wij weten uit 1 Cor. 15. In dit lichaam kon de Heere Jezus binnen komen, hoewel de deuren van het huis gesloten waren; kon Hij van de aarde opvaren ten hemel. Zulk een lichaam is aan geen ruimte of tijd gebonden. Het behoeft ook geen onderhoud, al kan het voedsel tot zich nemen gelijk Christus' voorbeeld ons leert. Meer kunnen we hier er niet over zeggen. We hopen dat het onzen lezer althans iets duidelijker zal zijn geworden.

BRIEFWISSELING.

J. B. M. te H. (D). Uw vragen moeten nog wachten. Zoo mogelijk volgt het antwoord eerstdaags.

HOOGENBIRK.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Krabbendijke (Z.) en Nieuwleusen, A. H. Nieboer, te Lollum. — Zuidwolde (Gr.), C. J. Bos, te Spijk (Gr.). — Hazerswoude, C. J. Wielenga, te Ruhrort. — Pieterburen (Gr.), K. Schilder, cand. te Kampen.

BEDANKT: Meerkerk, H. v. d. Zanden, te Andel (N.-Br.). — Nederhorst-den-Berg, Dr. D. J. van Katwijk, te Pijnacker-Nootdorp. — 's-Gravenmoer, H. Lanning, te Baarland (Z.). — Amsterdam (vac. wijlen Ds. L. Nelissen), F. C. Meijster, te Rotterdam. — Giessen-Oudekerk, Nieuwkerk en Peursum, G. R. Kuijper, te Schoondijke.

Het adres van den Kerkeraad der Geref. Kerk te Beekbergen is: L. van Dijk, Scriba der Geref. Kerk te Beekbergen.

De heer C. J. Goslinga, theol. doct., geeft aan de Geref. Kerken kennis, dat hij thans gaarne een eventueel beroep in overweging zal nemen. Zijn adres is Schiedam, Westvest 27.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

BEROEPEN: St. Maartensdijk (Z.) (2e maal), K. van As, te Moerkapelle. — N. en St. Joosland, Tj. Tak, te Zijderveld. — IJzendijke, J. G. Steenbeek, cand. te Amsterdam. — Jaarsveld, Anth. C. Enkelaar, te Hedel.

AANGENOMEN: Pietersbierum, J. F. v. Dobben, te Weidum. — Usquert (Gr.), C. G. Wagenaar, te Markelo. — Termunten en Borgsweer, J. A. J. Wentink, te Geesteren (Geld.). — Brielsch-Nieuwland, J. Börger, cand. te Zuilen.

BEDANKT: Oudewater, J. M. Lammers, te Rhenen. — Leerbroek en Middelkoop, Anth. C. Enkelaar, te Hedel. — Veenendaal (vac. Ds. J. de Bruin), d. Zandt, te IJselmuiden.

Advertentiën.

Heden, 26 Februari, overleed in de welgegronde hope des eeuwigen levens, zacht en kalm, onze hartelijk geliefde Vader, Behuwd- en Grootvader, de Wel-Eerw. Heer

K. VAN GOOR,

in den ouderdom van ruim 65 jaar.

Namens de diep bedroefde Kinderen, Behuwd- en Kleinkinderen,

NIEKLAAS VAN GOOR.

Paterson, N. J., (U. S. A.)

L. G. WEISZ & C°.,
Commissionairs in Effecten,
Westermarkt No. 21
AMSTERDAM.

Nieuw Kerkorgel

met 2 klavieren en Pedaal, register pneumatiek, krachtig en schoon van geluid, voor middelmatig groote kerk, wegens plaatsruimte, **voor zeer lagen prijs TE KOOP.** Te bevragen bij J. J. VAN DEN BIJLAARDT, **Dordrecht,** Wijnstraat 43.

Te koop aangeboden:

32 jaargangen van DE HERAUT van No. 1 op 7 Dec. 1877 tot en met No. 1669 op 26 Dec. 1909 in 10 stevige banden gebonden, goed onderhouden en met titelregister, voor *f* **25.**

2 Portefeuilles m. stofklep, splinternieuw met de nummers 1357 op 3-1-'04 tot en met 1603 op 20-9-'08 voor *f* **4.**

1 Gedenkboek opgedragen aan Prof. Dr. A. K. bij zijn 25-jarig jubileum als Hoofdred. van *De Standaard*, voor *f* **1.**

Br. fr. iett. J. aan het Bureau van dit blad.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen:

Voor de Vereeniging:

Aan Contributiën:

door het Locaal Comité te Utrecht *f* 300; door den heer D. de Vries uit Deerum *f* 1, uit Gouw *f* 5.50, uit Goenga *f* 3.50, uit Poppingawier *f* 5, uit Scharnegoutum *f* 6.50, uit Sybrandaburen *f* 1.50, uit Terzool *f* 2.50, uit Tirns *f* 1, samen *f* 26.50; door den heer M. Hilverda uit Abbega *f* 4.50, uit Oosthem *f* 14, uit Westhem *f* 5, samen *f* 23.50; door Ds. H. Hummelen uit Sloten *f* 6.

Aan Collecten (voor de Theol. faculteit):

van de Gereformeerde Kerk te Nieuwe Pekela *f* 22.30½;

te Neede 4.88½; te Zeist *f* 28.39½; te Overtoom *f* 43.40; te Sloterdijk (½) *f* 4.79; te Aalsmeer (½) *f* 3.89; te Muiderberg (½) *f* 1.25½; te Balk *f* 5.26; te Bozum *f* 4.82½; te Goenga en Sybrandaburen *f* 14.42; te Jutrijp en Hommerts *f* 5.25; te Oosthem *f* 11.12; te Oppenhuizen *f* 16.43; te Scharnegoutum *f* 10; te Sloten *f* 1.50; te Sneek *f* 53.62½; te Wijckel *f* 2.60; te IJlst *f* 9.65.

Aan Schenkingen:

door den heer W. Graafhuis te Groningen van Mevr. T. *f* 5, van F. A. *f* 5, samen *f* 10.

Voor de Medische Faculteit:

(Contributiën): door den heer D. de Vries te Scharnegoutum *f* 2, te Ranwerd *f* 1, samen *f* 3; door den heer M. Hilverda uit Folsgare *f* 1, uit Nijland *f* 2, samen *f* 3; door Ds. H. Hummelen uit Abbenes *f* 8.

H. W. v. MARLE Jr., *Penningmeester. Amsterdam*, Keizersgracht 162.

Een bij uitstek mooi Boekgeschenk is:

IN DE SCHUILPLAATS

EEN BUNDEL MEDITATIEN VOOR STILLE UREN - DOOR

Ds. J. J. KNAP.

PRIJS *f* 2.75. In zeldzaam mooien symbolischen stempelband *f* 3.40.

De gansche Christel. pers heeft dit prachtboek dringend aanbevolen.

Een **zeldzaam** *aantrekkelijk boek.*
't Is een **prachtig** *boekgeschenk.*
DR. J. H. GUNNING in *„Pniel"*.

Uitgave van J. H. KOK te KAMPEN.

Heden verscheen bij T. DE VRIES Dz. te **Rotterdam:**

De Pro-Acta der Dordtsche Synode in 1618

DOOR

Dr. H. KAAJAN.

Prijs *f* 2.90.

Alom verkrijgbaar in den Boekhandel.

BOAZ-SPAARBANK
AMSTERDAM.
Hoofdkantoor: HEERENGRACHT 139.
Bijkantoor: BLOEMGRACHT 164.
Rentevergoeding 2.88 %
met winstaandeel.

Met enkele dagen verschijnt bij J. H. KOK te KAMPEN:

DE VIERDE DRUK

VOOR EEN DISTEL EEN MIRT

GEESTELIJKE OVERDENKINGEN BIJ DEN HEILIGEN DOOP, HET DOEN VAN BELIJDENIS EN HET TOEGAAN TOT HET HEILIG AVONDMAAL DOOR

Dr. A. KUYPER

GROOTE UITGAVE: In klein kwarto formaat *f* 1.90. In prachtigen Stempelband *f* 2.40.

GOEDKOOPE UITGAVE: In octavo formaat *f* 0.60. In Stempelband 0.90.

COR. VISSER,
ACCOUNTANT
Lid 1e klas der Nation. Organisatie van Accountants
Leeuwarden - Telefoon Nos. 347 en 636

Inrichten en contrôleeren van administratiën; Opmaken van balansen; Omzetten van zaken in Vennootschappen; Boekenonderzoek bij overname, associatie enz.

Met eenige dagen verschijnt de **derde druk** van:

Weest Getrouw

Een woord aan onze zonen en dochters bij gelegenheid hunner Geloofsbelijdenis door

G. ELZENGA,

Dienaar des Woords te Kampen.

Prijs *f* 0.30. .·. Geb. *f* 0.50

Bij getallen veel lager in prijs.

Kampen. **J. H. BOS.**

HET HUIS LAUERNESSE

DOOR

Mevr. BOSBOOM-TOUSSAINT.

Authentieke, volledige uitgave, fraai gedrukt op best papier.

In geïll. omslag voor . . *f* 0.60.
In mod. Prachtband . . „ 0.90.

De complete Lauernesse, een boek van **435 bladz.,** de historische roman, die nooit geëvenaard is, tegen een prijs van **60 Ct.** of **90 Ct.,** kan met recht worden genoemd:

Het mooiste en het goedkoopste Boek van den tegenwoordigen tijd.

Alom in den Boekhandel voorhanden en ook rechtstreeks te betrekken van den Uitgever **D. BOLLE** te **Rotterdam,** door het zenden van postwissel, waarop verlangde melden.

GRONINGSCHE HYPOTHEEKBANK VOOR NEDERLAND.
BIJKANTOOR: ZWOLLE, BLOEMENDALSTRAAT 18.
DIRECTIE: M. BROUWER. Mr. H. VAN DER VEGTE. F. J. BOLT.
4½ % PANDBRIEVEN 100 %
4 % PANDBRIEVEN TEGEN BEURSKOERS.

UITTREKSEL UIT DE ATTESTEN OVER KERKTELEPHONEN

der

Algemeene Telephoon-Maatschappij,

voorheen RIBBINK VAN BORK & Co.,
Keizersgracht 60 - Amsterdam.

»Het is mij aangenaam U namens de Commissie van Administratie van de Gereformeerde kerk alhier, mee te deelen, dat de door U voor eenigen tijd geplaatste Kerktelephoon uitstekend voldoet.

(w.g.) W. JANSEN,
Secretaris Gereformeerde Kerk.

Zwolle, 30 October 1912".

KONINKLIJKE HOLLANDSCHE LLOYD.

Eerstvolgende Afvaarten naar:

PERNAMBUCO, BAHIA, RIO DE JANEIRO, SANTOS, MONTEVIDEO en BUENOS-AYRES.

STOOMSCHIP.	Vertrek van Amsterdam.	Dover.	Boulogne s/M.	La Coruna.	Vigo.	Leixoes.	Lissabon.
1) FRISIA	25 Mrt.	26 Mrt.	26 Mrt.	28 Mrt.	29 Mrt.	—	30 Mrt.
3) ZAANLAND . . .	2 Apr.	—	—	—	—	8 Apr.	9 Apr.
2) EEMLAND . . .	4 „	—	—	—	—	—	—
1) TUBANTIA . . .	8 „	9 Apr.	9 Apr.	11 Apr.	12 Apr.	—	13 Apr.
1) ZEELANDIA . . .	22 „	23 „	23 „	25 „	26 „	—	27 „

1) Sneldienst voor Passagiers en IJlgoederen naar Rio de Janeiro, Santos, Montevideo en Buenos-Ayres.
2) Vrachtdienst naar Montevideo en Buenos-Ayres (Rosario).
3) Vrachtdienst naar Pernambuco, Bahia, Rio de Janeiro en Santos (eventueel ook naar Natal, Cabedello, Maccio en Victoria).

Voor verdere inlichtingen wende men zich tot den KONINKL. HOLLANDSCHEN LLOYD, Prins Hendrikkade 131 te Amsterdam. Telegram-adres: REALLOYD, of tot de Agenten te Rotterdam: D. BURGER & ZOON; te 's-Gravenhage: CRANS & Co.

Bij J. H. KOK te KAMPEN verscheen heden:

De Crisis der Jeugd

EENIGE BLADZIJDEN UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE KERKEN DER AFSCHEIDING DOOR

Dr. H. BOUWMAN

ROYAAL-FORMAAT :: 98 PAGINA'S

PRIJS *f* 0.75

Bij alle Boekh. voorhanden.

Zooeven verscheen bij **J. H. BOS** te **Kampen:**

Ten Disch geleid.

Een woord tot het Zaad des Verbonds, bij gelegenheid der Geloofsbelijdenis.

Tevens ter zelfbeproeving voor allen die reeds toegang hebben tot den Disch des Heeren, door

G. WISSE,

Predikant te Bodegraven.

Prijs *f* 0.30; geb. *f* 0.50.

Bij getallen veel lager in prijs.

In dit boek wordt de Geref. leer over 't genadeverbond in verband met Doop, Belijdenis, Avondmaal en godvruchtig leven helder uiteengezet.

TE KOOP wegens gemis van opvolger,

sedert jaren bestaande BANKET- EN SPECULAASBAKKERIJ (exportartikel) eenigszins gemengde zaak, in **welvarende stad (Z.-H.)** Een gedeelte kan als 1e hyp. blijven. **Geen tusschenpersonen.** Franco brieven letter K., bureau van dit blad.

WED. JOHs. ALBERTS,
Tabak- en Sigarenmagazijn
„BILDERDIJK",
Bilderdijkstraat 5, -:- Amsterdam.
Ruime sorteering van goede merken in elken prijs.
ZONDAGS GESLOTEN.

ONMISBAAR

voor hen, die de **Bijbelsche Geschiedenis** hebben te onderwijzen, is het

Handboek voor de Beoefening der Bijb. Geschiedenis

van **E. STOCK e.a.**
bewerkt door
Ds. W. B. RENKEMA.

Prijs **per deel,** in degelijken, netten band *f* **3.—.**

De **tweede** druk is alweder nagenoeg uitverkocht. Het **1e** deel (O. Test.) is reeds herdrukt. De **3e** druk van het **2e** deel zal in den loop van 1914 verschijnen.

Spaarbank
VOOR DE
Stad AMSTERDAM.
(Opgericht in 1848).

Hoofdbureau,
Singel 544—546.

Geopend:
ELKEN WERKDAG van des morgens half 10 tot des avonds half 9 uur.

Bijbureaux:
Bloemgracht 33
Haarlemmerplein 4
Bilderdijkstraat 194
Ceintuurbaan 131
»Zeemanshuis«, Kadijksplein 8
1ste Van Swindenstraat 19.

Geopend:
ELKEN WERKDAG des morgens van half 10 tot half 1 en des avonds van half 7 tot half 9 uur.

Mr. H. J. J. POST,
Directeur.

Verschenen Afl. 10 van den nieuwen jaargang van het

Paedagogisch Tijdschrift

voor het

Christelijk Onderwijs.

Tevens orgaan der Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs.

ONDER REDACTIE VAN

K. VAN DEN BERG, — A. JONKMAN.
J. TH. R. SCHREUDER en H. J. VAN WIJLEN.

MET MEDEWERKING VAN

Prof. Dr. H. BAVINCK, Prof. Dr. L. BOUMAN, Prof. Dr. W. GEESINK, Prof. Dr. H. VISSCHER, Prof. Dr. J. WOLTJER, Dr. S. O. LOS, Dr. RIJK KRAMER, Ds. J. L. PIERSON, Ds. J. C. SIKKEL, Ds. J. P. TAZELAAR, Dr. H. A. WESTSTRATE, H. BIJLEVELD, A. J. DREWES, H. J. EMOUS, J. W. ENGELKES, J. H. FRANKEN, J. GRAS, F. KALSBEEK, A. A. KLEIJN, A. KLOOSTERMAN, T. v. d. KOOIJ, L. LOOIJEN, H. MILO, J. v. d. MOLEN, E. v. NIEKERKEN, P. OOSTERLEE, O. F. W. RIETVELD, A. J. SCHREUDER, S. STEMERDING, J. STRIKWERDA, W. SWIJNENBURG, W. UITENBOGAARD, J. v. d. WAALS, A. WAASDORP, R. VAN WAGENINGEN, H. WEILAND, K. WIELEMAKER, J. A. WIJNVELD, B. J. WIJNVELD, C. ZIJDERVELD. — — — —

Dit Tijdschrift verschijnt maandelijks met als Bijvoegsel zes nummers van de „RECENSIEBODE". Prijs *f* 2.50 per jaargang. Men verbindt zich voor den geheelen jaargang.

Uitgave van DRUKKERIJ DE STANDAARD, Amsterdam.